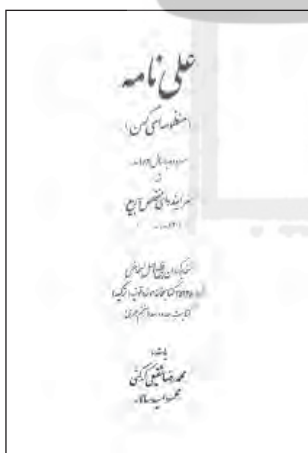

گولپینارلی، در فهرست نسخ خطی قونیه ثبت کرده و از این راه شناسانده است.

ایرانی سپس به اولین پژوهش منتشر شده در ایران (پس از مقاله احمد آتش) درباره علی نامه اشاره کرد. این پژوهش مقاله استاد شیعی کدکنی، است که در سال ۱۳۷۹ در مجله دانشکده ادبیات دانشگاه مشهد انتشار یافته است. او در ادامه گفت: از جلد اول علی نامه اثری نیست و از جلد سوم هم که سراینده در پایان نسخه موجود وعده آن را داده، اینک اثری در میان نیست.

هفتادوسومین نشست از سلسله نشستهای مرکز پژوهشی میراث مکتوب به رونمایی از چاپ عکسی کتاب علی نامه سروده ۴۸۲ق از سراینده‌ای متخلص به «ربیع»، با مقدمه دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی و دکتر محمود امیدسالار، اختصاص داشت. در این نشست که به مناسبت ماه مبارک رمضان، عصر روز دوشنبه ۱۴ شهریور برگزار شد، دکتر علی موسوی گرمارودی، دکتر محمدجعفر یاحقی، و دکتر سجاد آیدنلو درباره جنبه‌های مختلف این اثر سخنرانی کردند.

در آغاز نشست اکبر ایرانی، رئیس مرکز، به بیان نکاتی درباره علی نامه، نسخه‌های آن و همچنین انگیزه‌های مرکز برای چاپ آن پرداخت و گفت: این اثر نخستین متن کهن حماسی شیعی است که تاکنون شناخته شده است و با توجه با آگاهی‌های موجود، اکنون بر خاوران نامه (سروده قرن نهم) که پیشتر آن را کهنترین منظومه شیعی شناخته شده می‌دانستند، مقدم است.

ایرانی در ادامه درباره تاریخچه شناخت این اثر، گفت: نسخه علی نامه را که در کتابخانه قونیه ترکیه نگهداری می‌شود، نخستین بار عالم و ادیب شیعی، عبدالباقی

اولین سخنران نشست، دکتر علی موسوی گرمارودی بود که کلام خود را با محوریت بررسی شاهنامه و علی‌نامه به لحاظ هنری و چند و چون آن در شعر فارسی آغاز کرد. او ابتدا منظومه‌های روایی شعر فارسی را از یک دیدگاه به منظومه‌های حماسی، رزمی، حکمی و عرفانی تقسیم کرد. به زعم وی در میان منظومه‌های روایی، رزمی یا حماسی، شاهنامه فردوسی بر چنان قله‌ای ایستاده که همه بر بلندای او چشم دوخته و به پای آن نمی‌رسند. در این میان آثاری به تقلید از شاهنامه سروده شده‌اند، که از میان آنها به علی‌نامه (قرن پنجم)، خاوران‌نامه (قرن نهم)، حمله جیدری (اوایل قرن سیزدهم) می‌توان اشاره کرد.

گرمارودی در ادامه، برای سنجش میزان ذوق هنری علی‌نامه ابتدا این پرسش را مطرح کرد که صرف نظر از محتوا، آیا شعر روایی را شعر به معنای اخص می‌توان دانست یا خیر. او در پاسخ گفت: برخی این قالب از شعر را شعر به معنای اخص دانسته و برخی ندانسته‌اند. حال به گمان آنانکه این قالب از شعر را شعر به معنای اخص ندانسته‌اند آیا این ادعا در مورد شاهنامه نیز صادق است یا نه، که به زعم من چنین نیست و فردوسی در سراسر شاهنامه سترگ خویش اغلب شاعر به معنای اخص است به این معنا که شعر به سراغ او آمده و او در تصرف شعر است و نه شعر در تصرف او و گرنه سخنوری سترگ و سخته و پخته است که حتی یک بیت نقض ندارد.

گرمارودی سپس گفت: «دکتر شفیعی در مقدمه خود بر علی‌نامه بیان کرده‌اند که با چشم پوشی از خطاهای بی‌شمار کاتب و بعضی ضعفهای ناشی از گوینده می‌توان گفت ربیع ابیات خوب هم سروده و در میان حدود دوازده‌هزار بیت موجود می‌توان حدود سه‌هزار بیت قابل ستایش یافت.»

سخنران افزود: به زعم من پس از چاپ حروفی و رفع ایرادات ناشی از کاتب چه بسا به بیش از این مقدار بتوان معتقد بود.

دکتر گرمارودی در پایان سخنان خود به دو مزیت عمده علی‌نامه در مقایسه با دیگر آثار مشابه اشاره کرد: یکی اینکه چهره تاریخی علی‌نامه بسیار جدی‌تر از آثار مشابه است؛ همچنین از آنجا که این اثر به لحاظ زمانی نزدیکترین اثر به شاهنامه است، خود به خود بیشترین شباهت زبانی را به شاهنامه دارد که بر ارزش آن می‌فزاید.

سخنران بعدی دکتر محمدجعفر یاحقی بود. او سخنان خود را با بیان این نکته آغاز کرد که منظومه شیعی علی‌نامه در اندک سالیانی پس از شاهنامه فردوسی سروده شده است و این خود کاری شگفت‌انگیز است.

یاحقی در ادامه به نقد پیش‌داوریهای علمی اشاره کرد که همواره موجب دور شدن از واقعیت تاریخ می‌شود. او از جمله این پیش‌داوریها را اعتقاد به برپایی و تحکیم پایه‌های مذهب تشیع در دوره صفویان و نگاه تردیدآمیز به پیش از این دوره دانست. به عنوان مثال بسیاری از مقتل خوانین که عده‌ای آنها را بر ساخته‌های صفویه می‌دانند، حاوی مطالبی است که در آثار کهنی همچون تاریخ طبری و تاریخ بیهقی دیده می‌شوند. از این رو ادعای صفوی بودن مذهب تشیع ادعایی باطل است و خود علی‌نامه نیز اکنون دلیل دیگری بر رد این ذهنیت است.

دکتر یاحقی در ادامه گفت: با اینکه این اثر در دوره خود مهجور بوده است ولی می‌بایست رد پای آن را در دیگر آثار جستجو کرد و ارتباط این اثر با دیگر آثار را

دریافت که این خود کار پژوهشی مستقلی را می‌طلبد. سخنران همچنین با بررسی تاریخ دوره سرایش این منظومه و فعال بودن تشیع در خراسان و قم و کاشان، این احتمال را مطرح کرد که ربیع، سراینده منظومه، ارتباطی با خراسان و علویان و مناقیبان داشته است. از جمله شواهد این ادعا بحث زبان و شیوه ادای کلمات به خراسانی است که دکتر شفیع کدکنی در مقاله خود به آن اشاره کرده است.

یاحقی همچنین به وضعیت شاهنامه در آن دوران اشاره داشت که با بی‌مهری مواجه بوده است و این اثر می‌تواند واکنشی در برابر آن بوده باشد. به عبارت دیگر در شرایطی که شاهنامه به عنوان یک اثر ملی - تاریخی مطرح بوده است، علی‌نامه با رویکرد دینی - مذهبی سروده شده است. این گونه است که حس ملی به گونه‌ای که در اثر فردوسی موج می‌زند در علی‌نامه دیده نمی‌شود و شاهد بر آن نیز میزان به کار بردن برخی کلمات از سوی ربیع در علی‌نامه است. به عنوان مثال واژه شاهنامه پنج مورد، ایران یک مورد، رستم نه مورد، به کار رفته است در حالی که به عنوان مثال واژه معاویه بیش از ۳۵۰ مورد ذکر شده است.

دکتر یاحقی در پایان، باقی‌ماندن علی‌نامه در گذر قرن‌ها و سالم ماندن آن از پس سوانح ایام را موهبتی بزرگ دانست و بر ضرورت انجام تحقیقی جامع بر این اثر تأکید کرد.

آخرین سخنران نشست، دکتر سجاد آیدنلو بود که سخنان خود را با قدردانی از چاپ نفیس این اثر از سوی مرکز پژوهشی میراث مکتوب آغاز کرد و گفت: علی‌نامه، علاوه بر تناسب موضوعی با ایام مبارک ماه رمضان، از آنجا که پایان کتابت تنها نسخه شناخته شده آن در هفتم ماه رمضان بوده است نیز با این ایام مناسبت دارد.

آیدنلو سپس دو بیت از علی‌نامه را که ربیع خطاب به خود سروده است چنین قرائت کرد:

بماند ز تو یادگاری دراز

میان خلایق بدان عز و ناز

علی‌نامه و حمزه‌نامه به چند

بخوانند کین هست بس باپسند

او سپس به بررسی این احتمال پرداخت که ربیع، در

کنار علی‌نامه، «حمزه‌نامه» ای نیز سروده باشد.

آیدنلو در ادامه به این موضوع پرداخت که تلقی تقابل

اندیشه دینی و مذهبی با شاهنامه مختص شیعیان نیست و

شاهد از اهل تسنن نیز دارد.

او در بخش دیگر سخنان خود، به بیان شواهدی

مبنی بر توجهات ربیع به شاهنامه و تأثیرپذیری از آن

پرداخت. از جمله این شواهد عبارت‌اند از استناد ربیع

— همچون فردوسی — به منبع منثور و اسم صاحب

ماخذ، گریزهای تعلیمی در میان و پایان روایات به شیوه

شاهنامه، تأثیرپذیری از لغات یا ترکیبات شاهنامه، توجه

به صور خیال شاهنامه و در مواردی حتی عین یا مشابه

ابیات شاهنامه.

دکتر آیدنلو در پایان به بررسی افسانه و اسطوره در

علی‌نامه اشاره‌هایی کرد و گفت: منظومه‌هایی که تا کنون

در مورد حضرت علی (ع) به دست ما رسیده است، به

لحاظ میزان اسطوره‌ای بودن متفاوت‌اند. در این میان،

علی‌نامه بیشتر جنبه تاریخی دارد تا داستانی.

پس از پایان سخنان سخنرانان پرسش پاسخهایی

مطرح شد.